

בעזהש"ת
שיעור בספח"ק
תורת המגיד

פרשת תולדות

מפי הגה"ח
דבי אברהם מרדכי אלתר שליט"א

בענין צדיקים ובעלי תשובה

פתיחה ללימוד תורת המגיד

לקבלת הגליון בדוא"ל ולכל שאלה /
הערה על השיעורים ולענייני הפצה
ו/או לשאלות נוספות אל מו' הגה"ח
רא"מ אלתר שליט"א בחסידות ודרכי
העבודה

ניתן לשלוח לכתובת המערכת
de422144@gmail.com

או בפקס - 077-3181588

~*~

חדש! ניתן לשמוע את השיעורים
השבועיים גם בקו דברי אמת ואמונה
בשלוחה 3

ארץ ישראל - 5265 * (או 02-
5011430)

ארה"ב 9186-329-518

אירופה 84-9004-3303-44

בשלוחה ייעודית זו מופיעים גם שאר
שיעורי הרב שליט"א בספרי פרי הארץ,
תומר דבורה, שער היחוד והאמונה,
ושיעורים נוספים למועדים ונושאים
שונים

~*~

עימוד ועיצוב:
"יאנהו"

05331.05646

זכות הפצת תורה וחסידות בגליון זה
התחלת הסדרה הנכבדת שיעורים בספר
'תורת המגיד'
נתרמו על ידי הרה"ח ר' שימחה פאלוך הי"ו
לזכות נכדו הבה"ח משה ניי"ו

זכות דברי התורה שנאמרו במוצש"ק פרי' חיי
שרה פרשיית זיווגן של ישראל
תעמוד לו לזיווג הגון במהרה בתוך ובכלל
ישועתן של ישראל בכלל ובפרט

תוכן הענינים

ג	פתיחה ללימוד תורת המגיד
ד	דקדוקים באמירת הצדיקים והבעלי תשובה בשמחת בית השואבה
ה	מעלת הצדיקים על בעלי התשובה ומעלת הבעלי תשובה על הצדיקים
ט	חילוק הילדות והזקנה בצדיקים
ט	'והחכמה מאין תמצא'
יא	פנימיות עולם התחתון נעשה היצון לעולם העליון ממנו
יב	ביאור מוחין דקטנות ב' ע"פ קבלה וע"פ חסידות, והתיווך ביניהם
יד	עולם השבירה ועולם התיקון
טז	שלימות האיוון וחסידון ההקצנה
טז	מעלת צדיק על בעל תשובה בידעו את מיעוט מעשיו

שיעור בספר תורת המגיד - פרשת תולדות

בענין צדיקים ובעלי תשובה

ניתן להבין מהיכן יתפשטו כל כך הרבה ענפים, ככל שיש יותר בהירות בשורשים ניתן להבין יותר להיכן הלך כל ענף, מה היה רצונו ולאיפה הוא הוביל.

בתורת המגיד מוצאים אנו הרבה יסודות שחידש בתורת הקבלה, והרי זהו אחד החידושים שהחסידות באה לחדש, אמנם החסידות חידשה לקרב כל יהודי, להחשיב את היהודים הפשוטים האומרים תהלים בחיות והתלהבות, אבל החסידות חידשה עוד חלק לחברייא הקדישא - לתרגם את תורת הקבלה לעבודת ה', שתורת הקבלה לא יהיה רק דבר מופשט וערטילאי, שמות הקדושים ואותיות קדושות מבלי מימוש של עבודה, בתורת החסידות התמזגה תורת הקבלה יחד עם עבודה. מובא שהאר"י הקדוש אמר שאם היה חי עוד כמה שנים, היה מלמד גם את סדר העבודה של תורת הקבלה, ואזי היתה מגיעה הגאולה. כי הרי כל תורת הקבלה מלמדת את סדר ההשתלשלות, וכאשר תורת ההשתלשלות מגיעה עד למקום העבודה - למקום החיבור לעולם הזה, זהו הגאולה, שבו ניתן לעלות בעליונים ולרדת בתחתונים, ולכך באה תורת החסידות.

פתיחה ללימוד תורת המגיד

סיימנו עתה לימוד שנתי בספר פרי הארץ, ועתה בס"ד אנו מתחילים את תורת רבו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, בבחי' 'מתתא לעילא'. 'מעילא לתתא' הבעל שם טוב חידש את תורת החסידות והמגיד חידש לזה את ההמשכיות, תורת החסידות נהייתה לדבר הממשיך, ואצל הפרי הארץ שהיה דור שלישי לבעל שם טוב נהיה לחסידות המשכיות קבועה ונצחית, בבחי' 'כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם שוב אין התורה פוסקת מזרעו'. אולם אנו 'מתתא לעילא', התחלנו עם תורת הפרי הארץ, ועתה אחר שנגענו בתורתו הננו מנסים לגעת בתורת רבו המגיד שממנו ינק. ואף שבוודאי אין אנו יכולים להשיג בתורת המגיד יותר מתלמידו הפרי הארץ, אבל בבחי' מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי - אחר שלמדנו תורת התלמיד אנו נוגעים במעשי אבותיו בתורת רבו.

ככל שיודעים יותר את ההמשכיות ניתן להבין יותר את השורש, ומאידך ככל שבאים ונוגעים בשורש מבינים את כל ההשתלשלות שממנה. לכל חסידות יש לה גוון אחר, וכשנוגעים בשורשים

עבודה ויגיעה אינו מביא ומקרב לה' (ראה גם מ"ש בסיום פרי הארץ). ומאידך, כשם שהלימוד מהו אוכל בריא ומהו אוכל המזיק, במה יש סוכר ובמה אין וכו', מועיל לאדם שיידע מה לאכול ואיך לאכול וכו', כמו כן הלימוד בספה"ק נותנים לאדם שיידע איך ומה להתייגע בעבודת ה'. אולם נצרך שלא יהיו חכמתו מרובה ממעשיו, וכמ"ש בפרי הארץ (פר' נשוא) בחריפות רבה את חומרת הדבר, אלא אדרבה, שנגדיל הן את המעשים והן את החכמה.

ואף שאנו לא נזכה גם אחרי לימודנו לעלות בעליונים ולרדת בתחתונים, ותישאר לנו עמל ויגיעה בעבודת ה', בכל זאת הלימוד והעיסוק בתורה זו נותנת ראייה רחבה יותר, בבחי' הרבה יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, והיא נותנת לשאוף ולרצות להעלות בקודש עוד ועוד.

וכדאי להדגיש בלימודנו זה, שכשם שלא נהיים שבעים בלימוד על אוכל אלא רק על ידי שאוכלים בפועל, כמו כן לימוד הפנימיות כשלעצמו בלי

זקנתינו שכפרה על ילדותינו, ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו וכו'.

הנה יש לדקדק בדברי גמרא אלו כמה דקדוקים: א' אומרים זקנתינו שכפרה וכו', הלשון משמע שאלה היו הבעלי תשובה שעשו תשובה בימי זקנותם, אם כן מאי אשרי, לכאורה על התשובה בימי הזקנה לא ניתן לומר אשרי, שזהו כבר הזמן המאוחר של עשיית התשובה, שהרי הלוא דוד המלך עליו השלום אמר 'אשרי האיש' (מלכים ב' 6) ואמרו רז"ל (ע"ז יט ב') 'אשרי' מי שחזר בתשובה כשהוא 'איש', כשעדיין כוחו במתניו וביכולתו לבצע חלילה את החטא ובכל זאת מתגבר ולא מבצע את החטא מחמת תשובה אמיתית, מה שאין כן החזר בימי זקנותו כשכבר אין ביכולתו לחטוא,

נאמר בפסוק על יצחק אבינו 'ויגדל האיש וילך הלך וגדול עד כי גדל מאוד' (כ', יג). והנה יש לדקדק למה קורא אותו את יצחק אבינו בפסוק זה 'איש', והלא ככל הפרשה קורא אותו יצחק וכאן קראהו איש. ועוד מהו כפל הגדולות, 'ויגדל האיש וגו' וגדול עד כי גדל מאד', מהי הגדלות שעל גבי הגדלות, ומהו כפל החליבה, 'וילך הלך'.

דקדוקים באמידת הצדיקים והבעלי

תשובה בשמחת בית השואבה

ואפשר לומר, על פי מה שכתוב בגמרא (סוכה נג ב') שבשמחה הגדולה שהיתה בעת שמחת בית השואבה, הללו אלו שהיו צדיקים מתחילתם אמרו אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו, וחללו אלו שחטאו בתחילה ונהיו בעלי תשובה אמרו אשרי

**ב', ועוד, אמרו שביפרה ילדותינו, דיו
לחפקיע את עצמו מעת תשובתם
והללאה, שמעת התשובה ואילך לא יתחשבו
עם חטאיהם, אבל מהיכן למדים שהתכפרה
ילדותם. ג', ועוד, אלו ואלו אומרים אשרי
מי שלא חטא, אם כן בדבר הזה מביישים
לאותם ששבו בימי זקנותם, הרי אלו שחטאו
ושבו בימי זקנותם נמצאים גם כן בשמחת
בית השואבה, וכאשר אומרים שאשרי מי
שלא חטא זה מבייש אותם, ואף שלפי
הפשטות אלו ואלו אומרים כן, שגם אלו**

כי הוא הרבה לחטוא בעודו רשע, אם כן מסתמא היו לו יותר זדונות הרבה, כנראה הפירוש בכך, שעשיית הטוב ע"י הצדיק סוף כל סוף כרוכה במאמץ ומלחמה עם הטבע, משא"כ הבא לטמא פותחין לו וניתן ליפול יותר ויותר עד בלי גבול עד שאול תחתית, ועתה כשעשה תשובה מאהבה נהפכו לו לזכויות, ועוד הזכויות שעושה אחר התשובה, נמצא כי יש לו יותר זכויות מן הצדיק.

[ל'צני הדורות מקשים שאם כן שווה לאדם להיות רשע כל ימי חייו ולבסוף לחזור בתשובה, שאזי יגיעי למעלה גדולה יותר מצדיקים גמורים. וחלילה לומר כן, באנו לעולם כדי לעשות את רצון ה' ולא להרוויח את הרווחים המקסימליים, ועוד, שמבואר בחז"ל שהחוטא ומסתמך על כך שיעשה תשובה לבסוף אין מספיקים בידו לעשות תשובה, ובכלל אין לו לאדם להכניס את עצמו למקום שהסיכון בו גדול שמא לא יצליח לחזור משם גם אם יש צד קלוש שיזכה ע"ז לריווח גדול].

עתה מבאר רבינו ג' טעמים למה בעל תשובה נעלה מצדיק: ושמעתי מעם אחד שהבעלי תשובה יותר גדול מהצדיק, מפני שכבר הכיר חימום והתלהבות עיונות, וכשעושה תשובה ועוסק בתורה ובמצוות עושה הכל בהתלהבות וחשק גדול, מפני שיודע היטב ההתלהבות, מה שאין כן הצדיק שלא הכיר זה מעולם, וממילא ע"ז המצוות של בעלי התשובה נעשים באופן נעלה יותר. ואין הכוונה לרשע גמור, אלא

אלקים חיים, לבאר כל מחלוקת תנאים ואמוראים בגמרא שיש משמעות אמיתית לשני הצדדים, אמנם בהלכה למעשה ובמה היה בפועל במציאות ניתן לנקוט רק את אחד השיטות, כי זה חלק השייך לעולם הזה בו לא ניתן ללכת אחר שני דעות, אבל בשורש המחלוקת, איך שזה בשורש בעולמות העליונים, שם יש משמעות ומקום לכל הדעות, שניהם דבר ה'.

ויבאר איך יש מקום לשני הדעות המנוגדות לגמרי, האם צדיקים גמורים נעלים מבעלי תשובה או שבעלי תשובה נעלים מצדיקים גמורים: כי הלא ידוע מה שאמרו רז"ל (יומא פו ב) השב מאהבה וזדונות נעשין לו כזכויות וכו' והשב מיראה וזדונות נעשו כשגגות, ועפ"ז יתבאר מחלוקת הנ"ל, מאן דאמר שצדיקים גדולים יותר מבעלי תשובה מדבר מאותם ששבו מיראה, מפחד התבוננתם שישנם חיים נצחיים מעבר לחיים הארעיים בעולמנו, ובעוונותיהם מאבדים את התכלית, ועד"ז בתשובה מיראה נעלית יותר מגדלות הבורא וכו', בכל תשובה מיראה צדיקים גדולים מבעלי תשובה, כי בודאי זכויות צדיק מנעוריו מרובים הם יותר מבעלי תשובה, כי אף שכל זדונות הבעל תשובה נהפכו לשגגות, אבל עדיין מלא הוא בשגגות כרמון, אזי צדיק גמור נעלה ממנו, ומאן דאמר שבעלי תשובה הם יותר גדולים מצדיקים גמורים מדבר באותן בעלי תשובה ששבו מאהבה, שזדונות נעשו לו בזכויות, והם נעלים יותר מהצדיקים הגמורים, כי בודאי לזה יש יותר זכויות משל צדיק גמור,

בגמרא (מנחות כט:) 'מפני מה נברא העולם הזה בה"י, מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא, ומאי טעמא תליא כרעיה, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה, וליעייל בהך, לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב 'אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן' בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו. וכתב בתומר דבורה (פ"א המדע ה'), וז"ל: 'במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, והטעם כדפירשו רז"ל בענין [האות] ה' למה היא עשויה כאכסדרה, שכל הרוצה לצאת מעולמו יצא, פירוש העולם נברא בה', והקב"ה ברא העולם פתוח לצד הרע והחטא לרווחה, אין צד שאין חומר ויצר הרע ופגם, כמין אכסדרה שאינה בעלת גדרים אלא פרצה גדולה פרוצה לצד הרע לצד מטה, כל מי שירצה לצאת מעולמו כמה פתחין לו לא יפנה לצד שלא ימצא צד חטא ועון ליכנס אל החיצונים. וגם היא פתוחה מלמעלה שאם ישוב יקבלוהו, והקשו שם 'ולהדרוהו בהאי', לא מסתייעא מלתא', רצו בזה, שהשב בתשובה לא יספיק לו שיהיה נגדר מעון כגדר הצדיקים, מפני שהצדיקים שלא חטאו גדר מעט יספיק אליהם, אמנם החוטא שחטא ושב לא יספיק לו גדר מעט, אלא צריך להגדיר עצמו כמה גדרים קשים, מפני שאותו גדר המעט כבר נפרץ פעם אחת, אם יתקרב שם, בקל יפתהו יצרו, אלא צריך להתרחק הרחק גדול מאד, ולזה לא יכנס דרך פתח האכסדרה שהפרצה שם, אלא יתעלה ויכנס דרך פתח צר ויעשה כמה צרות וסגופים לעצמו ויסתום

גם כל אחד שטעם מעט מהבלי עולם הזה ונמשך אחריו מכיר את הרתיעה וההתלהבות שבכך, מה שהצדיק איננו מכיר בכלל, ונכחו שבחורים וגילים להסתכל על הבחורים המכונים "צדיקים", וכי מה הם יודעים בכלל מהעולם... אם כך אתה שכן מכיר את העולם, יש לך לקחת את החימום ההתלהבות והרתיעה הזאת, ולהעביר זאת לרוחניות. אמנם המעבר הוא מעבר קשה, אבל מוטל עליהם להכניס את כל האהבה והתשוקה לרוחניות].

ועוד אמר מורי ורבי הבעל שם טוב זי"ע הטעם, מפני שאצל הצדיק נעשו מעשים טובים ולימוד תורה הרגל, ואינו עושה כל כך בהתלהבות, אבל הבעל תשובה אצלו הוא דבר חדש, הבעל תשובה בכניסתו לעבודת ה' הוא מגלה עולם חדש, עולם רוחני, ובהתחדשות ישנה התלהבות. בשונה מהטעם הקודם שהבעל תשובה מתלהב מפני שהכיר את התלהבות העוונות, לפירוש הבעל שם טוב התלהבות הבעל תשובה באה מצד ההתחדשות שיש לו בעבודת ה'.

ועוד אם לא יעשה הבעל תשובה הכל בדביקות יפול ממדרגתו, לכך מן ההכרח הוא לו לעבוד בוראו יתברך בהתלהבות גדולה. הבעל תשובה אם יוריד מעליו מעט את עול מלכות שמים ימצא את עצמו חזרה בעוונות, לכך הוא מוכרח לעבודת את ה' בהתלהבות יתירה.

דמות אחת ורשע הוא דמות אחרת [המתחלפת מתקופה לתקופה], אותו אדם יש בו נקודות של צדיק ונקודות של רשע, ישנו בחור שכולם מסתכלים עליו כבחור חלש, אבל ישנם דברים שבהם הוא יותר טוב מכולם, יש בו נקודה של צדיק, ומפתיע מאוד נקודות הצדיק שמוצאים בבחורים אלה, ולדוגמא ישנו בחור הנקרא חלש אבל בנוגע לממונות יש לו נקיות כזו נפלאה, ומאידך ישנם כאלה שנקראים בחורים טובים והם כשבאים לדברי הנוגעים בממון בזה אם צריכים להיות בעלי תשובה, ועד"ז ישנם אין קץ מדרגות, וכל אחד במה שהוא צריך להיות בעל תשובה יש לו להתעלות ולהיכנס פנימה ולא לעמוד בקצה על מפתן הדלת.

ואם בן לפי מעשים הנוכחים גם השב מיראה הכיר התלהבות, הן מצד שגם לו היה התלהבות עוונות והן מצד התלהבות ההתחדשות שבעבודת ה' והן מצד שצריך שמירה יתירה והתרחקות יתירה מהרע. **אך עם כל זה ידוע הוא כי עיקר ההתלהבות היא מגודל האהבה, מה שאין בן העיבוד מיראה, אף על פי שיש לו אש ההתלהבות, אינו כל כך גדולה כמו הצדיק העיבוד מאהבה,** ביראה בסופו של דבר גם ההתלהבות היא התלהבות כפויה, ואין זה אהבה מושלמת, מה שאין כן בתשובה מאהבה ההתלהבות אמיתית יותר ובבעירה יותר.

לבוא לאהבה זהו עבודה, זה לא בא מאליה וממילא, לפעמים אכן מאיר משמים

הפרצות. ומטעם זה במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, מפני שלא נכנסו דרך פתח הצדיקים כדי שיהיו עם הצדיקים, אלא נצטערו ועלו דרך פתח העליון וסגפו עצמן ונבדלו מן החטא יותר ויותר מן הצדיקים, לכך עלו ועמדו וכו' [ל]גג הה"א, וצדיקים בפתח הה"א בכניסת האכסדרה, עכ"ל.

מי שכבר נפל בפתח הה' שמלמטה צריך לברוח משם כמטחוי קשת, לכן יש לו לעלות בגג הה', המקום המרוחק ביותר מפתח הה' שלמטה, וכך לחזור בתשובה. וסיגופי הבעל תשובה בדורנו אינו לצום בשני וחמשי וכדו', אלא שהאדם יקנוס את עצמו בדבר מה אם לא עמד בקבלה הטובה שקיבל על עצמו, ולדוגמא לאכול לחם ללא תוספות, לתת לגוף כדי צורכו מבלי רחבות התענוגים,

אנשים שואלים איך ניתן להתמודד עם הניסיונות הקשים מנשוא, ההתמודדות איתם היא על ידי שאין מחכים לרגע הניסיון, פתח הה' שלמטה, שכבר היצר בוער, אז באמת קשה מאוד למצוא פתרונות, אלא יש לבדוק מה התהליך המביא למקום ולדבר הניסיון ולהתרחק מכל התהליך המביא אליו, לא להיות בעיירות של ספר העומדות על הגבול רח"ל, זהו המבואר כאן שבעל תשובה מוכרח לעבוד את ה' בהתלהבות יתירה בשביל לא ליפול.

כל אדם הוא עולם קטן, ובכל אחד יש דברים שבהם הוא צדיק ויש דברים שבהם הוא בעל תשובה, אין זה שצדיק הוא

'אשרי מי שלא חטא', מה שאין כן לפני עשיית תשובה מאהבה הם אינם בבחינת אשרי מי שלא חטא. וגם היו צריכין מחילה וכפרה, כי הרי חודונות נעשו להם כשגגות והשונג צריך כפרה, וזהו שאמרו 'ומי שחטא ימחול לו', עדיין יש באמתחתם של בעלי תשובה מיראה "שקי" שגגות, ועל כך הם צריכים לשוב שימחל להם על כך.

חילוק הילדות והזקנה בצדיקים

ומה שאמרו הצדיקים, [ובכל אחד יש נקודת צדיק, וכנ"ל], אשרי ילדותינו שלא ביישה זקנותנו, אינו מובן, כי הלוא אמרנו שזה מדבר מצדיקים גמורים מתחילתם, אם כן מהיכי תיתי שיבושו מפני הילדות שלהם, והלוא בולם שיום לטובה, על דרך הפשט הכוונה שהצדיקים משתבחים בכך שגם בילדותם היו טובים לעומת הבעלי תשובה, אבל ע"פ פנימיות אין מקום להשתבח בכגון דא, אין מקום להתפאר על חשבון השני, ואם כן מוכרח שיש באמת הבדל בין ילדותם לזקנותם, ולכאורה מאחר שתמיד היו צדיקים כולם שוים לטובה.

'זהחכמה מאין תמצא'

אך יש לומר, כי אותן הצדיקים הלכו ונתגדלו ממדרגה למדרגה עד רום המעלות, עד שהגיעו לעולם החכמה ולשער 'אין', כמו שכתוב (איו"ב כח, יב) 'זהחכמה מאין תמצא', חכמה כח מה (וזהו מ"ג רכב), כמו שכתוב (שמות טו, י) 'ונחנו מה', וחכמה נקרא זקנה, זה קנה חכמה, כמבואר בגמ' (קידושין לב)

איזשהו הארה וניצוץ בלב האדם אבל אין די בכך, הראשונים מבארים איך מגיעים לאהבה בדבריהם על הכתוב 'ואהבת את ה' אלקיך', והרב כשר בספרו שמע ישראל ליקט כל דבריהם, ע"י התבוננות בכל הדברים שה' נותן לאדם, את כל חיותו ואת כל קיומו ואת כל ה'אני' שלו, ובספרי חסידות מבואר שע"י שסוגרים את כל האהבות הזרות פורץ מלבו של יהודי אהבת ה', כך או כך יש לעסוק ולהיות מונחים בקיום מצוות עשה זו של ואהבת את ה' אלקיך, וכשם שעוסקים במצות עשה של לולב ואתרוג ותפלין.

ועל פי זה יש לומר גם כן, ש'הללו אומרים אשרי זקנתינו' מיירי נמי באותן ששבו מאהבה, ובוה ודאי כיפרה ילדותם, שכל שנות ילדותם נהפך לזכויות, ואף ששבו בימי השיבה והזקנה, עם כל זה גדולה תשובתם שעשו מאהבה, ומכח זה גדלה ההתלהבות שלהם ודבקותם מפני הטעמים הנזכרים, ובוה בודאי כיפרה להם מכל וכל ואין בהם רישם חטא, כי אדרבא נעשו זכיות מהם.

וזהו שאמרו 'אשרי מי שלא חטא', שאין זה רק צדיק גמור, אלא גם בעל תשובה מאהבה הוא בבחינת 'אשרי מי שלא חטא', כי כל עוונותיו נמחקו ונהפכו לזכויות, לקרבת ה' ולהתרוממות אליו, כי אלו ואלו מזהירין ומוכיחין לשארי בעלי תשובה ששבו רק מיראה, ועליהם אמרו 'אשרי מי שלא חטא', היה עדיף שכלל לא הייתם חוטאים והייתם צדיקים מעיקרא, או שהייתם עושים תשובה מאהבה על חטאיכם ואז הייתם נחשבים

האדם, זהו מקום החיבור בין הנברא לבורא, וזהו יסוד ושרש העבודה בפתחי החסידות, הביטול האמתי הזה שיועד האדם שהוא 'אין' ואין לו שום כח עצמי.

הנבם בחורים הלומדים סוגיות הש"ס בעיון, שבכך משתמשים בכח ה'יש', מה 'אני' מבין ומה 'אני' יודע ומה 'אני' מרגיש, צריכים לזכור להפוך זאת בסופו של דבר לחיבור לקב"ה, לזכור שאנו עוסקים בתורתו, בלעדי זה זהו מקום מסוכן שבו ניתן להיחפז ליותר יש ומנותק, אמנם לימוד התורה צריך להיות באופן של התעסקות מה אני מבין ומה אני סובר וכו', אבל צריך בסופו של דבר לבטל כל זאת לכך שכך אנו לומדים את תורת ה', וזהו ברצוא ושוב, אני ואין הם אותם אותיות שצריך מצד אחד להשתמש עם האני אבל להפכו לאין וחוזר חלילה.

וגם צדיקים גדולים בתחילת דרכם בעבודת ה' משתמשים עם ה'אני', בעבודת ה' פשוטה, וכדברי הרה"ק ר' מנדל מרימנוב ז"ל (מנחם ציון הגש"פ ד"ה ממחילה) 'אמרו חז"ל (נדרים לב) בן ג' שנים הכיר את בוראו, ובמקום אחר אמרו בן מ"ח שנה (צ"ר פ"ה ג), ואלו ואלו דברי אלקים חיים, שמתחילה עבד ע"ז וכשנעשה בן ג' שנה הבין שאין בה ממש, אמר אין בירה בלא מנהיג, והתחיל לחשוב על צבא השמים ולא היה יכול להגיע לנקודת האמת, עד שרצה הקדוש ברוך הוא את מחשבתו הטובה ודעתו הרצויה, עכ"ל.

ביום שאנו לומדים ברציפות ונוהרים ונשמרים ממרעין בישין אנו

אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ונקרא מה ונקרא אין. כח מה היינו שיש כח אבל הכח הזה הוא 'מה'.

בכל בריאה ובריאה יש חכמה, כל נושא ומקצוע ודבר שנכנסים אילו מוצאים בו חכמה נפלאה, בכל תחום שהוא, בבוטניקה באסטרולוגיה באסטרונומיה ובנגינה וכו', בכל תחום שבעולם יש חכמה על גבי חכמה, אולם כל עוד שהחכמה מנותקת מהבורא היא יכולה להביא לחורבן, מדען שגילה איך עושים פצצת אטום יכול להחריב את העולם, מי שלמד חכמת הנגינה וממציא ניגונים מכוערים הוא מחריב בזה את העולם, מי שלמד את חכמת הבישול ומכין מטעמים נפלאים מטביע את בני האדם בהבלי העולם ומחריב את חייהם, וכן הוא בכל חכמה המנותקת. לעומת זאת החכמה האמתית היא 'והחכמה מאין תמצא', כל חכמה שהיא המביאה לבסוף להכרה שה' הוא זה שעשה את כל חכמה נפלאה זו, ואזי ע"י החכמה לא רק שלא מתגשמים אלא להיפך מגיעים להכרה עמוקה יותר בגדלות הבורא, עי"ז כל חכמה וחכמה נהפכת לחכמה אלוקית. ואזי החכמה מביאה לביטול, למקום של ביטול, וזהו אחד מיסודות שתורת החסידות שמה על כך דגש עצום, לדעת ולחיות שאין שום כח עצמי, שנקודת החכמה תהיה בטלה לגמרי לה', ולא ש'אני' עושה ו'אני' פועל, כי אין ביכולתי לעשות מאומה, כל מעשי וחכמתי הכל כוחו של הקב"ה בלבד ששם בתוכי ומזין זאת בכל רגע ורגע, ואזי יש השראת השכינה על

שפנימיות עולם התחתון נעשה חיצון לעולם העליון ממנו.

ויובן ע"פ משל, ילד קטן כאשר מצליח לאחוז ולתפוס דבר מה בפעם הראשונה כל הסובבים אותו מתפעלים ומתרגשים מחכמתו, כשמצליח לזחול פעם ראשונה ההתלהבות חזקה מאד, אבל לעולם לא ישבחו בחור שהוא גאון בכך שמצליח לתפוס ולהחזיק עט, אין בזה שום גאונות. כי כשתינוק תופס חפץ בזה מתבטא שיש לו מוח ושכל, הוא רוצה משהו והוא מצליח להושיט את ידיו לתפוס את זה, אצלו זה הפנימיות, אבל ככל שגודל פנימיות זו נהפכת לחיצונית, רק אם מגלה חכמה נעלית יותר מתגלה חכמתו, החכמה הגדולה יותר היא הפנימיות שלו עתה, ושוב כשיגדל יותר גם חכמה זו נהפכת לחיצונית בלבד. ילד שמקדים לתפוס את האותיות לפני כולם הוא חכם, אבל לאחר מכן בגיל של לימוד משניות חכמת תפיסת אותיות הא' ב' היא חיצונית דחיצונית.

ובן הוא גם בעבודת ה', תמיד יש להיכן להתקדם, וככל שמתקדמים השלבים שלפני הינם חיצוניות בלבד, אנשים בדרך כלל נעצרים ברמתם הרוחנית של גיל י"ג י"ד ט"ו ט"ז, שקולטים את לימוד הסוגיות ומעט מעבודת ה', האמת היא שהפנימיות לעולם לא נעצרת, יש עולמות על גבי עולמות אין סופיים, היכולת להתקדם בעבודת ה' היא בלי גבול, הן בצירוף עוד דברים והן בהגעה

מרגישים שעשינו פעולת מסירות נפש וכבר מצפים שהרבש"ע יתגלה אלינו כבר, "מתלוננים" למה ה' לא מתגלה אלי, צריך לדעת שה' התגלה למשה רבינו בגיל פ"ג וליעקב אבינו בגיל ס"ג, עד אז הם עבדו אותו יום אחר יום שנה אחר שנה, ובכלל עבודתם לא היתה בשביל שיזכו עי"ז להשראת השכינה, הם עבדו את הרבש"ע כחיילים נאמנים, מפני שצריך לעבדו, ולבסוף מבלי שיעבדו בשביל כך זכו להתגלות ה' אליהם. לעבוד את ה' רק בשביל שבסוף נזכה לאיזשהו תוספת קדושה ומראה בחלום זהו עבודת לגרמיהו, עבודה בצורה גויית, העבודה האמתית צריכה להיות להתבטל לה', 'ונחנו מה', איזו עבודה שה' שולח אותנו לעבוד, זה הביטול האמתי של החכמה האמתית, 'החכמה מאין תמצא'.

פנימיות עולם התחתון נעשה חיצון לעולם העליון ממנו

וקרי' חלכו ונתגדלו מעט מעט ממדריגה למדריגה, ואף בחיותם במדריגה הא' שהיא תחתונה לעלייתם, כשהתחילו להתייגע בעבודת ה', היו תיכף בגדלות ולא היה להם קטנות כלל, לא היו במצב שהיו מרוחקים מה', הם תמיד עבדו את ה', שהרי קוראים אותן צדיקים מתחילתן, עם כל זה כאשר עלו למדריגה היותר עליונה - נקרא הגדלות הא' ילדות וקטנות נגד ערך הגדלות עולם שלמעלה הימנו, כמו שכתוב בכתבי האר"י זצ"ל (עץ חיים שער יד, פ"ט)

הוא שם אלקים המורה על הגבלה וצמצום ואילו כל שאר המוחין הם בשם הוי"ה, גם קטנות ב' היא בשם הוי"ה ולא בשם אלקים. והוא על דרך התפתחות המוחין בכל אדם, קטנות א' מוחין של הילד בשעת לידתו, גדלות א' מוחין הנכנסים בבר מצוה בקבלו את הדעת, וקטנות ב' במוחין הנכנסים לאחר מכן. אולם בספרי חסידות כולם פה אחד, [חלקם יובאו להלן א"ה], מבארים שקטנות ב' זהו שלב של ירידה.

אולם נראה שאין סתירה בזה בין תורת הקבלה לתורת החסידות, כי אין קטנות ב' היא בבחי' ירידה אבל ירידה זו גופא נעלית מהעליה של גדלות א'.

ויובן בנפש האדם, כל פעם שאדם מתחזק בעבודת ה' זהו נקרא תוספת מוחין, כל התעוררות רוחנית זהו תופסת מוחין, ויש בה ארבע שלבים הנ"ל. כאשר אדם מחליט ללמוד מסכתא שלימה זהו גדלות א', הוא מקבל ידיעות חדשות ומושגים חדשים, הוא גדל, אולם לאחר שלומד מסכתא שלימה פתאום הוא נשבר בקרבו מכך שלא מצליח לדעת ולהתחבר מספיק ללימוד, מכך שהוא אינו מבין הכל לעומק, זהו מדרגת קטנות ב'. והנה שלב זה זהו תוספת מדרגה, שהרי אינו מאבד בכך מאומה ממה שלמד, אלא אדרבה, מחמת שקלט שיש הרבה יותר עומק במה שלמד לכן נשבר בקרבו, ושכירה זו היא ההכנה לקבלת המדרגה הבאה, גדלות ב'. ונמצא ששניהם אמת, אצל האדם עצמו משתקפת ירידה ושכירה, אבל שכירה זו זה

לנקודות עמוקות יותר בעבודה, הרי ה' הוא אין סוף ואין סוף עמוקות ופנימיות בעבודתו.

ניתן גם לראות זאת בעבודה, שדבר שאדם מקבל על עצמו בתחילה יש לו בזה הרבה חיות, זה תופס את כל פנימיותו, אבל לאט לאט זה מפסיק לתפוס אותו, לדוגמא אדם שקיבל על עצמו לחושב בהזכרת שם ה' שהוא אדון הכל היה הוה ויהיה, בתקופה הראשונה אכן זה ישפיע עליו התעוררות, אבל ככל שיחלוף הזמן זה כבר לא יעורר אותו, כי פנימיות זו כבר נהפכה אצלו לחיצוניות, היות שהוא התקדם בעבודת ה', וצריך הוא לחפש כבר משהו נעלה יותר שיעורר אותו, ונצרך תמיד להתקדם בעבודת ה' מבלי לעצור.

ביאור מוחין דקטנות ב' ע"פ קבלה וע"פ חסידות, והתייזוך ביניהם

וזהו שכתוב 'אשרי ילדתינו', כלומר אף על פי שבערך זקנותינו נקרא הגדלות הא' ילדות וקטנות, עם כל זה לא ביישה זקנותינו, כי המקום התחתון היתה גדלות גמורה.

מבואר בכתבי האר"י הקדוש שבסדר כניסת המוחין יש ד' שלבים, א' קטנות א', ב' גדלות א', ג' קטנות ב', ד' גדלות ב', [והוא בחי' נפש רוח נשמה חיה יחידה]. כפי הנראה בספרי הקבלה בארבע שלבים אלו מתעלים בכל שלב, קומה על גבי קומה, וגם קטנות ב' נעלה מגדלות א', וכפי שמבואר בכתבי האר"י בשמות של מוחין אלו, שרק קטנות א'

אומרים בשם הרב המנוח מו"ה יהודא ליב פיסטינר זללה"ה על פסוק (פסלים מ"ח, ט"ו) 'הוא ינהגנו על מות', היינו כעלם הזה דרך משל כשאביו לימד אותו לילך בתחילה מוליך אותו מעט בידו, ואחר כך מניחו ומרחיק את עצמו מעט ממנו, וכוונתו כדי שילך התינוק בעצמו, ומחמת זה הוא מרגיל התינוק בתנועות ההילוך, וכן עושה כמה פעמים ובכל פעם הוא מרחיק את עצמו יותר כדי להרגילו שילך בעצמו בלי שום סיוע והרחקה. והנמשל הוא לאבינו מלכנו, מתחילה נותן הקדוש ברוך הוא לאדם תענוג בעבודתו ומוליך בעצמו את לבו אליו, ואחר כך מרחיק את עצמו ממנו כדי שילך הוא בעצמו מעט על ידי השתדלותו והתפעלותו, וזהו 'הוא ינהגנו עלמות' היינו כעלם ותינוק הזה עד כאן [דברי הרב המנוח הנ"ל].

וזמן בתחילת עבודה בימי בחרותו, ואחר כך כשנתגדל בעבודת ה' יתברך הוא גם כן בבחינת זה, והוא בחינת קטנות וגדלות שני, וכשהוא בקטנות ומבין זאת שהוא בבחינת ההסתרה רחמנא ליצלן ומגעגע על זה ומשתדל והולך ממדריגה למדריגה ומקרב עצמו בהליכה אל אביו שבשמים, אז בודאי גם המדריגות קטנות שלו יש לו עילוי גדול על ידי, זה כי ממנו בא אל בחינת הגדלות ונעשה ממש כסא ומרכבה למדריגה העליונה, ויש בזה דרכים שונים ועמוקים בשם אא"ז זללה"ה המדריגות ההם מה הם עושים ומה הם מעלים ורמוזים בספר תולדות יעקב יוסף הכהן עיין שם, עכ"ל. [וכן כתב בתולדות

ההכנה למדרגה הבאה, לתוספת מוחין של המדרגה הנעלית יותר.

ונביא את ספרי החסידות המבארים נקודה הנ"ל:

במאור ושמש (נפרשמן, עה"כ ויגדל הא"ס) כתב, וז"ל: לכל אדם יש קטנות ראשון וגדלות ראשון קטנות שני וגדלות שני, ולהבין מעט נאמר, דהנה האדם המתחיל מעט לעבוד את השי"ת יש לו קטנות השכל, כי לא יוכל ליתן עצות בנפשו איך לעבוד הבורא באמת, עד שבא לגדלות ראשון שיש לו שכל להבין איך לשית עצות לנפשו לעבוד את ה' באמת. אך כל זמן שלא נזדכך החומר לגמרי לבטל ממנו כל התאוות הגשמיות ולא תיקן לגמרי כל החטאת נעורים, נופל ממדריגתו ובא לקטנות שני, וצריך ליתן עצות בנפשו בהתעוררות רב שיזדכך לגמרי, ואז בא למדריגת גדלות שני, דהיינו דביקות הבורא יתברך שמו, ויוכל לעבוד את ה' בכל תנועותיו, [ו]אפילו בעסקו בעניני עולם הזה אינו מזיק לו כלל שיפול ח"ו ממדריגתו בעבודת הבורא בדביקות, עכ"ל.

ועד"ז מבואר באור לשמים (פר' מקץ ופר' יסרו) שבתחילה נותנים לאדם מתנה משמים הארה רוחנית, וכדי שלא יהיה נהמא דכסופא לוקחים ממנו הארה הרוחנית שקיבל, וזהו קטנות ב', בשביל שיתחיל לעבוד את ה' בכחות עצמו.

וב"ב בדגל מחנה אפרים (פר' נחלתן עה"כ על פי ה' יסעו), מבאר זאת 'על פי ששמעתי

אחת מימיו, רק הלך תמיד הליכה אחת הליכה מעולם לעולם. וזה 'הלוך וגדול', עד שהגיע לגדלות גמורה, למדרגת החכמה ושער אין, למקום החכמה שבה ההתבטלות המוחלטת. וזהו 'עד מא"ד' שהוא תיבת מאד אותיות אדם, שהוא אדם גימטריא מה, כמו 'ונחנו מה', ובמדת מה יכול לתקן כל השבירה ויכול לעלות לעילא לעילא עד רום המעלות.

עולם השבירה ועולם התיקון

ונבאר מעט מהו ש'במדת מה יכול לתקן כל השבירה, ויכול לעלות לעילא לעילא עד רום המעלות'. ונבאר מקודם מהו השבירה: מבואר במדרש (נר"י ג' ז') שהקב"ה 'היה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי, יתהון לא הניין לי', ומבואר בספה"ק שמהעולמות שהקב"ה ברא והחריבן, מהעולמות שיתהון לא הניין לי, מהם יצר הקב"ה את הקלקול שישנו בבריאה, ההימשכות לרע שבעולם הוכנה מראש בעולמות שנחרבו, ומבואר בספה"ק שבעולמות אלו גם היה את המדות חסד גבורה וכו', אלא שכל מדה אמרה 'אנא אמלך', ומזה היה חורבנם. כשמדת החסד אומרת רק 'אנא אמלך' ומעמידה את מדתה עד הסוף נוצר מכך חורבן, עולם הזה אינו יכול להחזיק שפע בלי גבול, ירדת גשמים בלי גבול מכסה את העולם ומחריבו, וכמו"כ ע"י מדת הגבורה בלי גבול לא ירד בכלל גשם ויתייבש העולם, ועד"ז כל מדה ההולכת עד הסוף, בקיצוניות, אין בה

יעקב יוסף בכ"מ, ובתפארת שלמה בכ"מ, ובערבי נחל (פר' שמואל) וכבר מובא מהבעל שם טוב (נפש"ט עה"ט בראשית אות עב).

וב"ב במאור עינים (פר' אמור) שע"י קטנות ב' נעשה כלי למדרגה העליונה יותר, וז"ל: 'ועל ידי שמסתלק עושה כלי שיוכל לקבל תענוג, ובלא הסתלקות לא היה כלי', יעו"ש.

וענין שרק קטנות א' הוא בשם אלקים, יובן ע"פ מה שילד ובחור צריך השגחה שיגבילו אותו ויצמצמו אותו, ובתחילת דרכו צריכים להכריחו ולכופו לעבוד את ה' וללמוד תורתו, וככל שנכנס בהיכלי עבודת ה' כבר אין צריך להכריח ולכוף אותו.

ונלמד מהנ"ל שכל מי שהתחיל לעבוד ה' ופתאום אחר תקופה מרגיש איזושהו נפילה, שכבר אין לו התלהבות כבתחילה, יש לו לדעת שנפילה זו היא הרבה יותר נעלית ומרוממת ממה שהוא חושב, זהו הדרך שעל ידו יבוא למדרגה נעלית יותר, והוא צריך בעת הזאת לעורר תשוקה והשתוקקות לעבודת ה' ולהתפלל לה' שיושיענו, ושלב זה ממנו נבנה כל המוחין העליונים.

ואפשר לומר שזה גם כן פירוש המשך הפסוק 'ויגדל איש', רצונו לומר תיכף שנעשה איש שהוא בן י"ג שנה - מיד 'ויגדל' היה בגדלות, לכן במקרא זה מכנים את יצחק אבינו בשם 'איש', להורות שתיכף כשנהיה איש כבר היה בגדלות. 'וילך הלוך', כפול ההליכה, שלא עמד במדרגה

מצות ישוב ארץ ישראל בהקצנה, הן הלוקח את הקנאות בהקצנה, והן הלוקח את אמונת חכמים בהקצנה מוחלטת.

ושמעת מאחד משל הממחיש זאת באופן נפלא, הרי כל אחד מוכרח שיהיה לו את כל האיברים אף עיניים אוזניים מוח ולב וכו', אחד ילמד על ההכרח של האף ילך להאריך לעצמו את אפו לחצי מטר... הרי מוכרחים שיהיה אף, הוא לא יוכל לצאת לרחוב... נכון שמוכרחים את האף אבל הוא חייב להיות בדיוק במיקום שלו ובפרופורציה שלו, ועד"ז אם ישימו לאדם לב יותר גדול ממה שהוא צריך הוא יהיה בסכנת חיים רח"ל. בעולם התיקון יודעים לקחת את הכל יחד בלי להקצין בדבר מסוים. מהקצנה לא יוצא מאומה לא רק בעבודת ה' אלא גם במילי דעלמא, המקצין לא בא לתכלית לעולם, הוא בעולם השבירה, כל אחד שרואים שהוא מקצין יש לדעת שהוא שייך לעולם השבירה.

ובעבודה הרוחנית עיקר העבודה היא לדעת לקחת תמיד גם את המדה הנגדית, כשאדם מרגיש שהוא כוסף לגמרי לה' ומכך שאינו מצליח לעבוד את ה' לגמרי הוא נשבר, יש לו לחזק את עצמו, אם הוא לא יחזק את עצמו הוא עלול להתמוטט חלילה, ואילו אדם שמרגיש כל הזמן מחוזק, שהוא מחזק את עצמו יותר מידי שהכל טוב ונפלא והקב"ה אוהב אותי בין כה וכה בכל מצב שהוא, אזי צריך הוא לדעת שהוא צריך לעבוד את ה' ולהתעלות, ולא להישאר בשאול תחתית

שלימות, וזהו המבואר בספה"ק שבעולמות הראשונים כל מדה אמרה 'אנא אמלוך' ומכך נוצר השבירה ונחברו.

ולאחר מכן היה 'ברא את אלו, אמר דין הגיין לי', ונקראים בספרי הקבלה 'עולם התיקון', והוא שם מ"ה, דהיינו שם הוי"ה במילוי אלפין - יוד קא ואו קא', ובו השלימות. ומבאר רבינו שהאדם שבגימטריא מה, במדת מה יכול לתקן כל השבירה ויכול לעלות לעילא לעילא עד רום המעלות.

שלימות האיוון וחיסרון ההקצנה

ומבשרי אחזה, כל שלימות וכל מהות האדם היא תיקון וחיבור כל הכוחות יחד, האדם כל כולו בנוי מאיוון, חיות האדם היא על ידי שאין שום דבר קיצוני, לחץ הדם אסור שיהיה לא יותר מידי ולא פחות מידי, כל שינוי בכך זהו סכנת חיים, הסוכר צריך להיות מאוזן באדם לא יותר מידי ולא פחות מידי, וניתן לראות בכל בדיקת הדם שהתוצאה הנצרכת היא שלא יחרוג שום דבר בקיצוניות לשום צד, זהו עולם התיקון.

וממנו ניקח לעבודת ה', אחד היסודות המוכרחים בעבודה היא כח האיוון, כל מי שלוקח דבר כלשהו בהקצנה יתר על המידה הוא נופל לבסוף, אפילו אם לקח בקיצוניות מדה רוחנית או כל דבר רוחני אחר. ישוב ארץ ישראל וקנאות ואמונת חכמים הם דברים נפלאים, ישנם מאמרי חז"ל רבים המפליגים במעלתם, אבל כל הלוקח כל אחד מהם בקיצוניות נופל, הן הלוקח את

האיש' וגו' עד שהיו אומרים ובל פרדותיו של יצחק ולא בספו וזכבו של אבימלך. הנה אף שהוא משל, עם כל זה אינו מוכן, וכי בשופטיני עסקינן המואסים בסף וזהב ובוחרים ובל לחלקם, אף אם הזבל שוה יותר. בהסתכלות שלנו כל עדיפות דבר על משנהו הוא רק בעולם המסחרי, ובל שניתן להנפיק ממנו יותר כסף מכסף וזהב שוה יותר מהם, אבל מצד האמת, מצד השימוש בדבר, לא ניתן לעולם לומר שזבל יותר מכסף וזהב. [וזהו שאלה "חסידית" המסתכלת על מהות הדבר ולא על שוויו הכספי]. ועוד, אמרם 'ולא כסף וזהב', משמע שאינם רוצים כלל בכסף וזהב, והוא בעין גוזמא, לכאורה כל מעלת הזבל הוא רק שעל ידו ניתן לקנות יותר כסף וזהב, ואם כן מהו אמירתם 'ולא כסף וזהב'.

ואפשר לומר, כי החילוק בין עובד השם יתברך מנעוריו ובין מי שהכיר את בוראו ושב אליו בימי הזקנה והשיבה, כי מה שעושה הבעל תשובה עטרה לראשו עושה הצדיק עקב לסנדל, כי הבעל תשובה אינו מורגל לעשות מצוות ומעשים טובים, ובעשותו איזה פעם הוא מחשב ומדמה בעצמו שאין עובד כמותו, מחמת שבקושי ומורח גדול עושה אותם, בעל תשובה חש שהקב"ה צריך כביכול לשלם לו ולהביא לו תמורה על עבודתו במסירות נפש, כי לא ניסה בזה, ומכאן זה הוא חושב שעושה יותר מן המוטל עליו, ואינו זוכר זה ששב לעת זקנתו ובמעט הזמן אין סיפוק לתקן, והוא

שנמצא. ובעבודת ה' שם מה השייך לעולם התיקון מורה על ביטול, כי כאשר אדם מבטל את עצמו ובודק ובוחר בכל מצב מה הקב"ה רוצה ממנו הוא אינו נוטה ומקצין לאחד מהצדדים. כח המאזן הוא כח הדעת, הוא הכח הממצע, השייך לעולם התיקון. כשמתארים משהו בר דעת הכוונה לומר שהוא אינו מקצין אף פעם.

ועולם התיקון מתקן את עולם השבירה, אדם שמבחין בעצמו שיש לו אהבה לא תקינה, חיבור חזק מידי לעולם הזה, שיגביר את מדת הגבורה, ועי"ז יתקן את מדת האהבה שלו, ואילו אדם שמבחין שמדת הגבורה שלו אינה תקינה, הוא כועס מידי, יש לו לעצור את מדת הגבורה, להרגיע את עצמו, ובכך הוא מתקן את מדת הכעס שלו. וכשאדם מתקן מידותיו ביכולתו לעלות 'לעילא לעילא עד רום המעלות', כשאדם מתקן מידותיו הוא פועל זאת לא רק בעולמו הקטן, אלא הוא משנה את המאזן בכל העולמות כולם, וזהו סוד מה שלעולם יראה אדם את עצמו חציו חייב וחציו זכאי, כי בכל תיקון שהוא מתקן את עצמו הוא מתקן את כל העולמות כולם, כל תיקון המידות מברר עוד בירור ועוד בירור, ובגמר בירור כל המידות כולם תבוא הגאולה.

מעלת צדיק על בעל תשובה בידעו

את מיעוט מעשיו

ואפשר לומר שלזה רמזו רז"ל (ב"ר סד, ו) שאמרו על זה הפסוק 'ויגדל

לעיל נתבאר מעלת הבעל תשובה שעובד את ה' בהתחדשות ולא בהרגל, ואילו כאן מבואר מעלת הצדיק שעובד את ה' בהרגל, ונראה דלעיל מיירי בבעלי תשובה מאהבה, שעליהם נאמר 'אשרי מי שלא חטא', שהם עובדים את ה' בהתלהבות והתחדשות, ואילו כאן מיירי בבעלי תשובה שעדיין אינן במדרגה זו.

ובנותן טעם להביא כאן את דברי השפת אמת (שטעט מר"ט), וז"ל: 'במדרש רות (ס' א) אם היה ראובן יודע שהקב"ה כתב עליו 'למען הציל' (מלאכי לו ב) על כתפו היה מוליכו, אלו היה בועז יודע שהקב"ה כתב עליו 'ויצבט לה קלי' (רות ג ד) עגלות פטומות היה מאכילה'. [בפשטות נראה שאילו היה יודעים שיפרסמו מעשיהם היו עובדים את ה' יותר, וח"ו לומר על צדיקים אלו כגון דא, ומבאר השפת אמת באופן נפלא, והופך את הקערה על פיה, 'להגיד שבחן של הצדיקים הללו, כי בודאי מאחר שזכו שנעשה ממעשיהם פרשה בתורה והקב"ה כתב מעשיהם בספר בודאי היה להם כוונות רבות ונשגבות מאד, ועם כל זה ראינו שלא עלה על דעתם שהקב"ה יכתוב דבריהם, שאם לא כן על כתפו היה מוליכו ועגלות היה מאכילה, וזה לאות כי לא עלה על דעתם להיות מעשיהם נזכרים לפניו ית"ש. להיפוך מדורות השפלים, כי מי שנדמה לו שעשה קצת עבודה מגביה לבו עד לשמים, והוא סימן דלא ידע כלום שבוחי. וצא ולמד ממדתן של הראשונים הנ"ל, עכ"ל.

אינו מרגיש בזה והולך לאט בעבודתו, ואינו שם על לבו כי במעט הזמן אשר יחיה עוד אין די לתקן אשר עיוות ברכות השנים אשר עברו, ולו אלף שנים יחיה אין מספיק, רק הוא מדמה עצמו לצדיק מעיקרו. ואם הוא עוסק בתורה ותפילה איזה שעות ביום (אחרי זה הוא נפרד והולך בטל, כאמרו שכבר יצא ידי חובתו יותר מכדי צרכו בפליים, הוא מרגיש שעבד את ה' כפי הצורך ואם כן מגיע לו כבר "להתאוורר", וכל זה בא מחמת שאינו מורגל בעבודת הבורא ברוך הוא, ומה גם שלפעמים בא מחמת זה לידי גבהות, ובנקל יכול ח"ו ליפול ממדרגתו לכירא עמיקתא.

אבל לא כן הצדיק מתחילתו, הוא מורגל ודש בעבודת הבורא והתרגל נעשה טבע, ומה שהוא הצדיק עושה מצוות ומעשים טובים נדמה לו למעט, כל התורה והתפלה שרגיל בהם, כי רצונו להיות דבוק תמיד בקדושה בלי הפסק ולעלות למדרגות עליונות, ואף אם יוצא לדבר הרשות לעניני צרכי עצמו הוא תמיד דבוק בחש"ת, נמצא כי אין הפסק לעבודתו ואין זמן וקץ וגבול לעבודתו, כי היא תמידית, וכל העבודה שטרה ויגע הבעל תשובה עד שיעשה איזה דבר בעבודה - עושה זה הצדיק בכל עת ורגע. ולא עוד, אלא אפשר שהבעל תשובה יחיה לו איזה פניה, כמו גבהות וכיוצא, אבל זה הצדיק כל מעשיו לשם שמים ואינו מחויב טובה לעצמו ואין לו גבהות כלל מזה, כי העבודה נעשית לו טבעית, ואי לא עבד יחלש.

פי שהוא במל, עכ"ז לא תיפרד מחשבתו מן הקדושה. וזה הרואה מדמה את עצמו אליו והולך במל מכל וכל ממש, ואף אם חוזר אח"כ ללימודו, או לעסוק בדברי קדושה, הוא מלא סינים ופסולת ממחשבות זרות שנכנסו בו בהיותו במל. וזה נקרא כספו וזהבו של אבימלך, כלומר אף שהוא עוסק בדברי קדושה של אבי מלך, אכיו שבשמים ומלך עולם, ר"ל שהתורה ומצוות ספונים וחשובים אצלו ית' כמו כסף וזהב אצל מלך בשר ודם. גם שהתורה נקראת כסף וזהב, כי עיקרה אהבה ויראה הנקרא כסף וזהב, וגם אליו נדמה שהוא לומד בדחילו ורחימו אבל כל זה לא יועיל לו, כי כל עסקיו מעורבים בסינים ומחשבה זרה ופניה בנוכר, ומה גם שבא לו מזה ח"ו גבהות וגדלות, ופשיטא כאשר רוצה ליכנס בפרדס החכמה ברזין דאורייתא, מדמה בעצמו שהוא כבן המלך המחפש בגנוי אוצרות אביו, כמ"ש חרד"ק זל"ה (שופטים ט, ט) על אבימלך בן גרעון שקרא עצמו אבימלך, לאמר אבי מלך ולו יאתה המלוכה והרג כל אחיו, כך דמיון הסכל הלומד עם פניות בנוכר. ובודאי יפול ממדינתו לארץ תחתיות, ולזה רמז זבל פרדותיו וכו', ולא כספו וזהבו וכו' אלא להתרחק מדברים סכליים ושטות כאלו וכיוצא בזה, ולילך בדרכי הישרים, ומן השמים יסייעוהו, אמן כן יהי רצון.

ואפשר שלזה רמזו רז"ל באמרם זבל פרדותיו, ולא אמרו זבל בהמותיו, כי היה לו מקנה צאן ומקנה בקר, אך רמזו בזה כי הנה הפסוק הנוכר מדבר בענין הצדיק מתחלתו, כמ"ש וילך האיש וגו' בנוכר, וז"ש זבל פרדותיו ר"ל לא מיבעיא בעת שהצדיק ההוא עוסק בדברי קדושה הוא דבוק בו יתברך, אלא אפילו אם הוא נפרד מדברי עסק הקדושה ויוצא לדבר הרשות לעשות מלאכה או משא ומתן אינו מפריד מחשבתו ודבקותו כמו שהיה דבוק בעת לימודו או עסק קדושה, וז"ש זבל שהוא לשון מדור ובית, כמ"ש (מלכים ב, כ) 'ובלני אישי', כלומר אף על פי שהוא יוצא מעסק הקדושה למדור אחר שהוא עולם העשיה, עולם הפירוד, עם כל זה הוא דבוק במחשבתו ביחודים הקדושים, אפילו בעמדו במדור התחתון שם ביתו בעליונים, כי הוא צדיק המשמח אלקים, הנקרא יצחק, לשון צחוק ושמחה שגורם במעשיו הטובים ובכוונתו הקדושה, תענוג ושמחה לכל העולמות העליונים, ולכך אמרו זבל פרדותיו של יצחק.

ולא כספו וזהבו של אבימלך, זהו מדבר במי שעוסק בתורה ובמצות בקביעות עתים, ואחר כך הולך במל. וזה גורם לו, מפני שרואה לפעמים הצדיק גמור גם כן במל מן התורה, אבל אינו יודע כי אף על